

A Duna-táj bús villámhárító,
Fél-emberek, fél-nemzetecskek
Számára készült szégyenkaloda,
Ahol a szárnyakat lenyesték
S ahol halottasok az esték.

„Sohse lesz másként, így rendeltetett“
Mormolta a vén Duna habja,
S boldogtalan kis országok között
Kinyújtózott a vén mihaszna.
És elrohant tőlem kacagva,

Vojvodina történetének vázlata

(Tizedik, befejező közlemény)

A Bach-rendszeren az osztrák csapatoknak 1859-ben az olaszoktól elszenvedett veresége után lehetett csak rést ütni. Ezután kezdődtek meg az alkotmányos harcok a gyülekezési-, szólás- és sajtószabadságért, népi és nemzetiségi jogokért, demokráciáért. A magyarok az 1848-évi alkotmányt követelik és Bécs még egyszer megpróbálja őket a szerbekkel sakkban tartani. Csakhogy időközben Miletic Szvetozar és a szerbek nagyrésze belátta, hogy „nagyobb szegény volna annyi tapasztalat után ismét más esz-közévé válni, mint az erőszak és igazságtalanság áldozata lenni.“ (Miletic szavai!) Ezért a Bécs szolgálatában álló Rajačić érsek által összehívott szerb nemzetgyűlésen igen heves jelenetekre került sor. Miletic a magyar szabadelvűekkel együtt a leghevesebben ellenzi a Bécsre támaszkodás politikáját és a szerbek, magyarok, románok és más nemzetek önálló nemzetiségi politikáját követeli. Itt a szerb közélet legnagyobbjai (Zmaj, Polit Desancic és mások) egy vonalon vannak a magyar politika vezéregyéniségeivel (Eötvös, Jókai, Deák, stb.). Sajnos, ez az egyetlen célravezető politikai vonal a szerbek nemzetgyűlésén, a császári kormánybiztos közbelépése következtében, nem tudott teljes győzelmet aratni, a gyűlés résztvevőinek jórésze a szabad vajda-választás, önkormányzat, önálló törvényhozás és pénzügyek ígéretére újra a bécsi irányzatot választotta. Alig pár hónappal később be kellett látnia, hogy a nemzetgyűlés a bécsi kormány eselfogása volt csak, amellyel a magyarokra akart ráijeszteni.

Az 1861-évi osztrák-magyar tárgyalások nem vezettek eredményre, s miután a Miletic által vezetett szerb nemzetiségi mozgalom is kezdett nagy erőre kapni, Ausztria megkísérli még egyszer az erőszak fegyverét használni. 1861 november 5-én Ferenc József az u. n. ideiglenes — félig abszolutista, félig alkotmányos — rendszert vezet be, feloszlatja a magyar és horvát nemzetgyűlést, betiltja Miletic lapját, teljhatalmu biztosokat meneszt mindenhová és mindent elkövet, hogy a növekedő politikai mozgalmaknak gátat vessen. A porosz és olasz háborúk balsikerei

azonban az engedékenység útjára készítetik a bécsi udvart úgy, hogy hosszas alkudozások után létrejött a híres „kiegyezés“ a magyarokkal.

A „kiegyezés“ a magyarok óriási politikai sikerét jelentette, — Bécsben egyesek azt mondták, hogy Ausztria benne a saját halálos ítéletét írta alá. A birodalom nemzetiségeinek egy része (szerbek, románok, horvátok, szlovákok) most magyar kormányzat alá került és így rövidesen egészen új irányba terelődtek a vojvodinai nemzetiségek politikai küzdelmei.

Az alkotmány alapján a vojvodinai szerbek és románok nemzeti követeléseiket most a magyar országgyűlés elé vitték, törvényjavaslatukkal azonban kisebbségben maradtak és így az 1868 évi XLIV. t. cikk előírásaival kellett megelégedniök, amely azonban a nemzeti jogokat nem szabta igen tágra. Vojvodina szerb és román polgárságának elkeseredése és követeléseinek újabb megfogalmazása az 1868. évi u. n. becskereki programban nyert kifejezést. A program tulajdonképpen a szerb néppárt (Narodna Stranka) országgyűlési képviselői részére készült, rövid idő alatt azonban Vojvodina egész szerb és román lakosságának politikai programjává vált, sőt a szlovák és ruszin kisebbség is magáévá tette alapelveit.

A becskereki program első pontja a szerbek, románok, szlovákok és ruszinok szolidaritását fejezi ki a szerb-román bizottság által kidolgozott tervezet ügyében, mely tervezetnek leglényesebb pontja a Magyarországon élő összes nemzetiségek teljes egyenjogúsága volt. A további pontok Erdély önkormányzatát, az ellenzék Ausztriával szembehelyezkedő politikájának támogatását, a közigazgatás teljes demokratizálását, a személyi, társadalmi és politikai szabadságok biztosítását, a török birodalom fenntartására irányuló politika felhagyását és a török járom alatt élő népek teljes szabadságáért való küzdelmet, — szorgalmazták. Miletic elgondolása azonban, hogy a nem-magyar nemzetiségek képviselői idővel a magyar nemzetgyűlésen impozáns ellenzékletet fognak jelenteni, — nem valósult meg. A magyar kormányzat előrehaladó konszolidálásával párhuzamosan csökkent a nem-magyarok politikai ereje. Rákosi Jenő elődeit hiába figyelmeztették úgy szerb, mint magyar ellenzék részről, hogy német és török orientáció helyett a dunai népek összefogásának politikáját kellene folytatnia. A hivatalos Magyarország akkor is kis nemzeteket leigázó, imperialista nagyhatalmakat választotta szövetségeseinek. Kossuth eszméje a dunai népek konföderációjáról, melyben a magyar, szerb, horvát és román népek tömörülnének, teljesen háttérbe szorult, képviselőit pedig, — akárcsak ma — köznevelés tárgyává tették.

Az eszmei csatározások mellett a polgárosodás folyamata zavartalanul haladt előre. A szerb polgárság, mint a vojvodinai szerbek vezető rétege, lassan az uralkodó magyar polgári osztályhoz igyekezett hozzáidomulni a szembehelyezkedés és a harc útjáról a megalkuvás és a behódolás útjára léptek.

Magyar részen pedig mindenki tőkés fejlődés letráján igyekezett felkapaszkodni és az ennek leginkább megfelelő politikát folytatni. A 48-as forradalmi harcok idején a nemzetiségi célkitűzésekért még vállvetve harcoló történelmi osztályok, most elidegenedtek egymástól, úgy magyar, mint szerb részről. Az iparosodással párhuzamosan kialakul mindenütt az a réteg, amelyet gazdasági gyarapodása az uralkodó rétegekhez emel, — viszont a gyárak szaporodásával úgy a magyar, mint horvát, cseh és szlovák vidékeken kitermelődött az ipari munkásosztály, — a jövő hordozója. Az újdonsült hatalmasságokat a főnemesi reakcióval Tisza Kálmán ravasz politikája hozza egyensúlyba, ami az ország gazdaságának gyors átváltozását tőkés termelésre lényegesen megkönnyítette. A szerb polgárság és papság most már egyházi önkormányzattal is beéri és egy-egy vidéki ügyvéd vagy pap fél társadalmi, fél politikai klikkjébe tartozva politizál és panamizál.

A társadalmi rend ellentmondásai azonban az ilyen „idillikus” állapotoknak hamar véget vetnek. A gazdaságilag tényleg elnyomott és így a politikai haladásra leginkább ráunt kizsákmányolt réteg, a mezőgazdasági proletáriátus, iménti vezetőjét, a polgárságot elveszítve, rövid idő alatt magára talál. Létezése és hatása a kialakuló pártirányzatokban is észlelhető: a népi pártok programjai szocialisztikus tendenciákat mutatnak: a kuluk-munka megszüntetése, adócsökkentés, egyházi javak kisajátítása, demokratikus szabadságok stb. — a kor jelszavai. Mint Európában általában, úgy Magyarországon és Vojvodinában is (Jasa Tómiés) a vezető politikusok mint szocialisták kezdik pályafutásukat, — nekik is van a népnél legtöbb sikerük. Így lassanként, különösen nemzetiségi vidékeken, a nemzetiségi harcok szociális tartalmat vesznek fel és mindinkább a köztudatba jutnak itt is a Nyugaton immár teljében virágzó szocialista eszmék és tanok. A messzi vidékekre elvitt Vojvodinai vasútépítő földmunkások hazajövet magukkal hozzák az idegenben elsajátított eszméket és az itteni szociális nyomor talajában megindul a földmunkások szervezkedése. Századfordulóra az üldözés ellenére Vojvodinában is számos földmunkás-szervezet létesül.

Ezek a körülmények 1897. júniusában a vojvodinai földmunkás-kérdést nagyon kiélezték. Topolán, Szentán, Becsén a földmunkások szervezeten követelik az idegen — különösen a bánáti bolgár-földmunkások eltávolítását és miután a gazdák erről hallani sem akarnak a mozgalom arató-sztrájkban tör ki, amelyet a kivezényelt csendőrség sem tud elfojtani. Számos bácskai községet katonasággal kellett megrakni, melynek védelme alatt az olesó munkabéért dolgozó idegen földmunkások tovább dolgozhattak. Magától érthető, hogy a birtok-viszonyok képtelen aránytalanságában gyökerező szociális nyomor ezzel nem nyert megoldást. A mindinkább kiéleződő ellentétek 1906 és 1907 nyarán újabb arató-sztrájkhoz vezettek. A karhatalom természetesen most is visszaállította a „rendet“.

Most már mindenki előtt nyilvánvaló lett a vojvodinai földmunkás mozgalmak igazi oka. A földmunkások, akiket idegen munkaerővel munkahelyükről kiszorítottak, kivándorlásra kényszerültek. Vojvodina történetének zárófejezete az itteni földmunkásság századeleji tömeges kivándorlásáról ad számot. Mint ilyenkor szokásos, a kivándorló irodák ügynökei végig kilincseltek minden paraszt-viskót és füt-fát ígérve, a kivándorlást ajánlották minden baj gyógyszerének. Nem csoda tehát, hogy a földmunkások ezrei ezt a megoldást választották ahelyett, hogy szülőföldjükön éhen pusztuljanak. Így került el a magyar és a szerb nép nagy része Vojvodinából messzi idegen országokba, amikor Vojvodina mezőgazdasága nem csak az itt lakó népeknek, hanem messzi országok lakóinak is bőségesen terem kenyeret és szalonát.

Kiss Flórián

Vojvodina történetének vázlatát azzal fejezzük be, hogy ezt tényleg csak vázlatnak s sok helyen kiegészítendőnek tartjuk. Legelsősorban vonatkozik ez a századelejére és az utóbbi két évtizedre, arra a korszakra, mely egyrészt túlközei van ahhoz, hogy történelmi összefoglalást és értékelést adjunk róla, másrészt olyan sokrétű és elágazó, hogy a mi vázlatunkban helyet nem adhattunk neki. Ez későbbi, részletesebb tanulmánynak lehet majd tárgya. S ugyanígy szándékunk részletesebben feltárni történelmünknek legfontosabb és legelhatározóbb korszakait, mint a települések történetét, a 48-as korszakot, az iparosodás és általában a polgárosodás képét Vojvodinában. Azután nagyon szükséges volna a ma különösen nagyon tanulságos nemzetiségi harcok bővebb és részletesebb feltárása. Szükséges-e mondanunk, hogy örömmel fogadunk minden ezekre a kérdésekre vonatkozó adalékot.

A későbbi adalékok éppúgy mint egész vázlatok arra szolgálnak, hogy közelebb hozzák számunkra Vojvodinának sajátos fejlődését, összetételét és ezekből adódó mai történelmi hivatását. (Szerk.)

A gebe

(Szemelvény az író most megjelent novellás kötetéből)

— Hej, kutyaélet, kutyaélet! . . . — sóhajtotta Süli Gergely, a szecskásember s dühödten rugdalta tovább a lovát. Mégse kelt az fel. Nem. Ahogy kilépett a rozoga istálló ajtaján, nagyot ropant a lábszárcsontja, nyögött egyet s összeesett szegény, öreg fakó.

— Gidra, gyí, Gidra! Az anyád keserves! . . . — Süli bele-rugdosott a szügyébe, zörgős lapockájába, a kiálló oldalbordáiba. Tompán döngött a ló belseje, mint a penésszel teli, korhadt hordó. Gidra csak a nyelvét dugta kijjebb, a száját húzta félre, meg a szemét nyitotta bámulón máskor türelmes gazdájára, de nem kelt fel.

A sovány hetesszakállas emberke. lötyögő nagy esizmáiban